

С. В. Качула

Університет митної справи та фінансів

ПОДАТКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У статті узагальнено сутність та особливості податків як інструменту фінансового регулювання реалізації соціальної функції держави. Наголошено на необхідності соціалізації податкової політики держави. Обґрунтовано основні пріоритети податкової політики для успішної реалізації соціальної функції держави в умовах макроекономічної нестабільності.

Ключові слова: податок, бюджет, соціальна функція держави, податкова політика держави.

В статье обобщена сущность и особенности налогов как инструмента реализации социальной функции государства. Рассмотрены особенности реализации социальной функции налогов. Акцентировано внимание на необходимости социализации налоговой политики государства. Обоснованы основные приоритеты налоговой политики государства с целью успешной реализации социальной функции государства в условиях макроэкономической нестабильности.

Ключевые слова: налог, бюджет, социальная функция государства, налоговая политика государства.

The article summarizes the nature and characteristics of taxes as a tool of financial regulation implementation of the social functions of the state. The necessity of the socialization of tax policy of the state. The main priorities of tax policy for the successful implementation of social functions of the state in the context of macroeconomic instability.

Keywords: tax, budget, social function of the state, fiscal policy of the state.

Постановка проблеми. Генеральним вектором загальноцивілізаційного розвитку країн світу є об'єктивний процес усвідомлення необхідності практичної реалізації посилення соціальної орієнтації економічних систем. Досягнення соціальної справедливості, захищеності, зниження нерівності у доступі до матеріальних, духовних, культурних, інтелектуальних благ, зведення до мінімуму поляризації суспільства, забезпечення високого рівня життя населення – ці основні завдання вирішує соціально орієнтована держава.

Фінансово-економічна криза та макроекономічна нестабільність суттєво вплинули на рівень життя населення України, спричинили до зростання безробіття, бідності, розшарування суспільства тощо, тому зросли витрати держави соціального характеру, зокрема на соціальний захист та соціальне забезпечення, отже посилилося навантаження на державний та місцевий бюджети. За таких умов фінансова політика держави та її вагома складова – податкова політика має вирішувати завдання наповнення бюджетів та недопущення зростання податкового тиску на суб'єктів господарювання. У цьому контексті заходи податкової політики держави, що стимулюють розвиток суб'єктів господарювання за змістом мають бути і заходами реалізації соціальної функції держави.

В Україні використання податків як інструменту реалізації соціальної функції держави є актуальним з огляду на обмежені кошти бюджету на соціальні видатки та падіння життєвого рівня населення в умовах макроекономічної нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань підвищення ролі податків як інструменту регулювання соціально-економічних процесів присвячені праці багатьох вчених: О. Д. Василика [4], Ю. Б. Іванова [7], Л. В. Лисяк [18], В. Б. Тропіної [16], І. Я. Чугунова [17], С. І. Юрія, В. М. Федосова [19] та ін. Незважаючи на існуючий доробок з даної проблематики, потребують подальшого дослідження теоретичні і практичні засади використання податків як інструменту реалізації соціальної функції держави в нестабільних макроекономічних умовах та удосконалення податкової політики у аспекті реалізації соціальної політики в Україні.

Метою статті є розкриття економічної сутності і особливостей податків як інструменту реалізації соціальної функції держави та визначення напрямів посилення соціалізації податкової політики для вирішення комплексу соціальних питань в умовах макроекономічної нестабільності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Наслідки фінансово-економічної кризи – падіння економіки у поєднанні із зростанням індексу споживчих цін на 24,9% в 2014 р. та 43,3% в 2015 р. привело до зuboжіння населення. Значно зріс та лишається майже незмінним рівень безробіття (біля 10%) [14]. «Наразі у виборі моделі бюджетної політики складається патова ситуація. З одного боку, держава обмежена в проведенні лібералізаційної бюджетної стратегії і скороченні видатків через украй слабку еластичність переважної більшості останніх. З другого боку, вона також неспроможна до повноцінної патерналістської політики – з достатніми обсягами фінансування поточних видатків і видатків розвитку – оскільки переобтяжена фіскальним пресом економіка не створює належного бюджетного ресурсу. Відтак утворюється деформована модель фіскалізованої хронічно дефіцитної економіки, орієнтованої на «проїдання» ресурсів розвитку» [1, с. 65].

Для реалізації соціальної політики в Україні найбільш вагоме значення мають соціальні видатки державного та місцевих бюджетів, розмір яких із року в рік зростає. Тому проблема оптимізації соціальних видатків надзвичайно актуалізується на сьогодні, особливо у зв'язку з проведенням бюджетної реформи та поглибленням процесу децентралізації місцевих бюджетів. Необхідність спрямування значних бюджетних коштів на соціальні цілі з метою підтримки належного рівня життя населення та недопущення зниження соціальних стандартів у суспільстві в умовах макроекономічної нестабільності загострює окреслену проблему.

Частка соціальних видатків у структурі видатків державного та місцевих бюджетів України в 2012–2016 рр. представлена у табл. 1.

Таблиця 1

Соціальні видатки у видатках державного та місцевих бюджетів України, %

Показник	2012	2013	2014	2015	2016
Соціальні видатки: у загальній сумі видатків:					
державного бюджету	45,2	47,7	41,6	37,8	41,6
місцевих бюджетів	79,8	86,1	82,5	81,5	84,7

Джерело: розраховано за даними [13; 14]

Дані табл. 1 свідчать, що у загальній структурі державного бюджету за аналізований період соціальні видатки зменшились з 45,2% (2012 р.) до 41,7% (2016 р.), а у складі видатків місцевих бюджетів – відповідно зросли з 79,8% до 84,7%. Водночас слід зазначити про нестабільну частку видатків соціального спрямування у видатках місцевих бюджетів. Найбільший темп приросту соціальних видатків місцевих бюджетів спостерігається у 2013 р. порівняно з 2012 р. – 6,5% і в 2016 р. порівняно з 2015 р. – 3,2%. Загалом місцеві бюджети спрямовують у соціально-культурну сферу значно більшу частку видатків (більш ніж вдві-

чі) у порівнянні з державним бюджетом, що пояснюється закріпленою Бюджетним кодексом України структурою витрат місцевих бюджетів.

Незважаючи на досить високу частку коштів місцевих бюджетів у фінансуванні розвитку соціальної сфери, рівень бідності в Україні є високим, про що свідчать дослідження структури витрати домогосподарств. Так, за результатами опитування, в 2015 р. частка домогосподарств, яких за самооцінкою рівня доходів можна вважати злиденними (тобто їм не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування) зросла до 4,9%, а бідних (що постійно відмовляли собі в найнеобхіднішому, крім харчування) – до 43,2% [13]. Тобто в умовах затяжної рецесії домогосподарства не мають можливості здійснювати заощадження, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни.

У структурі видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист і соціальне забезпечення припадає майже половина всіх видатків які спрямовані на соціальну сферу (охорона здоров'я, освіта, духовний і фізичний розвиток) (табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз структури видатків соціального спрямування Зведеного бюджету України

Показники	2013	2014	2015	2016
Всього видатки бюджету, млрд. грн	505,8	523,1	679,9	835,6
<i>із них:</i>				
охорона здоров'я, млрд. грн	61,6	57,2	71,0	75,4
%	12,2	10,9	10,4	9,0
освіта, млрд. грн	105,5	100,1	114,2	129,4
%	20,8	19,1	16,8	15,5
духовний і фізичний розвиток, млрд. грн	13,7	13,8	16,2	16,9
%	2,7	2,6	2,4	2,0
Всього на соціальну сферу, млрд. грн	180,8	171,1	201,4	221,7
%	35,7	32,7	29,6	26,5
Соціальний захист і соціальне забезпечення, млрд. грн	145,1	138,0	176,3	258,3
%	28,7	26,4	25,9	30,9
Всього видатки соціального спрямування, млрд. грн	325,9	309,1	377,7	480,0
%	64,4	59,1	55,6	57,4

Джерело: побудовано за [6; 13; 14].

Дані табл. 2 свідчать, що простежується тенденція збільшення частки видатків соціального спрямування у структурі видатків Зведеного бюджету України з 29% у 2013 р. до 31% у 2016 р. За досліджуваний період величина соціальних видатків у Зведеному бюджеті України зросла від 145,1 млрд. грн до 258,3 млрд. грн, або у 1,8 рази. Значне підвищення спостерігаємо у 2016 р., де частка таких видатків порівняно з попереднім роком зросла на 5,6%. Водночас, у цілому частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у структурі видатків Зведеного бюджету України має тенденцію до зменшення, за винятком 2016 р., де спостерігається підвищення на 5,6% в порівнянні з попереднім роком, який має найнижчий показник за роки спостереження, хоча обсяг соціальних видатків за досліджуваний період зростав, за винятком 2014 р., на який припадає значне потрясіння в державі, і впродовж 2013–2016 рр. збільшився на 113,2 млрд. грн або на 78% (із 145,1 до 258,3 млрд. грн відповідно). Впродовж 2013–2015 рр. посилювалась негативна тенденція зниження частки видатків соціального спрямування у структурі всіх видатків державного бюджету. Позитивні зрушення спостерігаємо лише у 2016 р., де частка таких видатків порівняно з попереднім роком зросла на 5,6%. Підвищення обсягу видатків відбулося за рахунок трансфертів пенсійному фонду та фінансування програми житлових субсидій на комунальні послуги для населення.

Таким чином, для реалізації соціальної функції держава має вибудувати справедливу та достатню податкову систему, активніше використовувати податки інструмент регулювання, що може реалізуватися внаслідок податкового реформування. Це можливо, адже в ринкових умовах господарювання домінуючим і найдійовішим джерелом формування доходів державного та місцевих бюджетів України є податки і збори, які надходять у формі обов'язкових систематичних платежів від платників податків згідно законодавства. Згідно Податкового кодексу України [15] податком є обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податку. Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів, з умовою отримання ними спеціальної вигоди, у тому числі внаслідок вчинення на користь таких осіб державними органами, органами місцевого самоврядування, іншими уповноваженими органами та особами юридично значимих дій.

Використання податків ґрунтується на запровадженні різноманітних інструментів регулювання економічних пропорцій, забезпечення необхідного рівня соціальних гарантій тощо. Вагому роль у реалізації соціальної функції держави відіграє регулююча функція податків, адже вона реалізує непрямий (економічний) вплив держави на розвиток різноманітних сфер господарського життя країни, включаючи і соціальну сферу. Такий вплив може бути стимулюючим або стримуючим. Тобто регулююча та соціальна функції податків тісно взаємопов'язані. У цьому аспекті важливо розглянути підходи вчених до тлумачення регулюючої та соціальної функції податків (табл. 3).

Таблиця 3

Наукові підходи до визначення сутності регулюючої та соціальної функції податків у працях науковців

Автори	Зміст визначення
Василик О. Д.	Основою податкового регулювання є правові та організаційні засади податкового процесу. Будь-який податок має соціальні та економічні функції і насамперед вплив на матеріальне становище кожної людини. Сплачуючи податки, людина втрачає частину доходів, проте від держави одержує безплатні блага й послуги. Податки є ціною суспільних благ, а теоретичні висновки щодо податків тісно пов'язані з теорією суспільного добробуту [5]
Жарко Р. П.	комплекс дій державних органів, спрямованих на зміну параметрів податкової системи та податкового механізму з метою досягнення певних соціальних та економічних цілей [7].
Іванов Ю. Б.	Цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання засобів та інструментів податкової політики. Саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, але й забезпечує створення необхідних передумов для структурної перебудови національної економіки та її зростання. [8]
Лисяк Л. В.	за допомогою податків відбувається перерозподіл вартості ВВП між державою та її суб'єктами і через елементи оподаткування держава має змогу впливати на вартісні пропорції розподілу. Ця функція дає можливість державі активізувати інноваційну, інвестиційну діяльність, стимулювати пріоритетні напрями суспільного розвитку [18].
Литвиненко Я. В.	зміст соціальної функції полягає у тому, що повинна змінюватись структура сплати податкових та інших обов'язкових платежів, особливо між тією часткою, що іде до державного бюджету та тією, що залишається в місцевому [11]
Опарін В. М.	полягає у впливі податків на різні сторони діяльності їх платників. Держава може свідомо використовувати податки з метою регулювання певних пропорцій у соціально-економічному житті суспільства [12].
Юрій С. І., Федосов В. М.	Завдяки податкам держава отримує можливість регулювати різні аспекти соціально-економічного життя на макрорівні, впливати на конкретну поведінку платника податків на макрорівні [19].

Джерело: складено автором

Узагальнення представлених наукових підходів вчених до тлумачення сутності регулюючої та соціальної функції податків, надає можливість зробити наступний висновок. Соціальна функція податків реалізується у процесі перерозподілу доходів та передбачає наявність звільнень і пільг для осіб з невисокими і фіксованими доходами, інвалідів тощо. Зміст соціальної функції проявляється у процесі формування оптимального співвідношення розподілу сплачених податкових та інших обов'язкових платежів між державним та місцевими бюджетами [11]. В Україні ці пропорції постійно змінюються під дією різних чинників в процесі реформування системи державних фінансів та удосконалення міжбюджетних відносин.

Таким чином, податки можуть стати вагомим та дієвим інструментом фінансового регулювання реалізації соціальної функції держави.

Виконання функцій держави у повному обсязі потребує формування та реалізації виваженої податкової політики, за якої реалізація податками фіскальної функції, яка переважною більшістю науковців визначається як головна, гармонійно поєднувалася з виконанням ними соціальної функції.

Для здійснення правильної і виваженої діяльності у сфері оподаткування та забезпечення високої ефективності фіскальної політики важливо дотримуватись основоположних принципів побудови соціально орієнтованої податкової системи, соціалізації податкової політики, тобто наповнення її новим змістом. По мірі досягнення фінансової стабілізації та економічного розвитку, покращення добробуту населення виконання державою соціальної функції звужуватиметься.

Важливими завданнями держави в умовах макроекономічної нестабільності є проведення реформ оздоровлення соціальної сфери, підвищення рівня життя населення, сприяння розвитку людського потенціалу. Саме потреба держави у вирішенні зазначених завдань змушує її розширювати соціальну функцію і вдосконалювати механізми її реалізації. Тобто в умовах кризи та макроекономічної нестабільності посилюється потреба в активізації соціальної політики держави, формуванні середнього класу. Адже в Україні, за підрахунками З.С. Варналія, лише від 4 до 20% населення країни (не враховуючи тіньовий сектор), може бути віднесене до «середнього класу». Для порівняння – структурі населення розвинених країн питома вага громадян, що зараховуються до «середнього класу», становить приблизно 70% [4]. Також слід зазначити, що насамперед в умовах макроекономічної нестабільності зростає значення держави у підтримці незахищених верств населення, отже питання соціалізації податкової політики держави актуалізується.

Соціалізація податкової політики соціально орієнтованої держави – це процес, інституційні умови, реальний прояв і певний результат формування податкової системи у суспільстві. Соціалізація податкової політики передбачає формування соціально орієнтованого оподаткування, що сприятиме реалізації прав людини в соціально-трудовій сфері, у забезпеченні добробуту всіх членів суспільства, усуненні нерівності у аспекті доступу до різних благ, мінімізація поляризації суспільства. Така політика відображає гармонізацію загальнодержавних та місцевих інтересів.

На сьогодні існують проблеми щодо соціалізації податкової політики України. Вони пов'язані з:

- відсутністю науково обгрунтованої та офіційно затвердженої концепції податкової політики,
- неефективним витрачанням бюджетних коштів внаслідок відсутності чи недоопрацьованості й нереалістичності мінімальних державних соціальних стандартів, бюджетних нормативів, стандартів мінімального споживання суспільних благ і послуг.
- використанням показника мінімального прожиткового доходу, за якого у платника податку не виникають зобов'язання щодо сплати податків.

Ураховуючи, що зараз в Україні відбуваються системні реформи і зокрема реформа державних фінансів, важливим є усунення диспропорцій закріплення по-

датків і соціальних зобов'язань між місцевими бюджетами та державним бюджетом.

Соціально орієнтована податкова політика має ґрунтуватися на основі дотримання принципу досягнення соціально значимих цілей. Іншими важливими принципами мають бути: обґрунтованість, цілісність, адаптивність, прозорість, збалансованість. Емпіричний рівень соціалізації податкової політики передбачає побудову соціально орієнтованого механізму оподаткування. Водночас, принципи оподаткування необхідно розширити для повноцінного виконання податками їх соціальної функції. Обмеження, які існують у суспільстві щодо реалізації податкової політики (реалізація принципу бюджетної забезпеченості, забезпечення достатності податкових надходжень та недопущення посилення податкового навантаження на суб'єктів господарювання) потребують виокремлення соціальних пріоритетів.

Фінансово-економічна криза спонукала уряди зарубіжних країн сформувавши пакети безвідкладних дій щодо підтримки населення, які виконували фактично захисну або компенсаторну функцію соціальної політики.

Основними пріоритетами податкової політики соціального типу в умовах макроекономічної нестабільності, на нашу думку, мають бути: удосконалення системи оподаткування податку на доходи фізичних осіб, як одного з ключових джерел доходів бюджету, диференціація податкової бази (зокрема, при даруванні, отриманні спадщини, виграшу); підвищення дієвості та ефективності реалізації податкової політики шляхом впровадження соціально спрямованого податкового адміністрування, податкового контролю тощо. У середньостроковій перспективі реалізація окреслених пріоритетів підвищить фінансові можливості держави та певним чином забезпечить формування інституту соціальної справедливості та довіри населення до фіскальних дій держави.

Крім того, держава має сприяти створенню інституційних умов формування соціальної відповідальності бізнесу в суспільстві, зосереджувати інструментарій фінансової політики (а у її складі – бюджетної та податкової політик) на покращення загального ділового клімату та сприяти створенню більшої кількості нових робочих місць [10]. При цьому необхідно формувати адекватні правила гри і прозорі механізми застосування інструментів фінансової політики держави в сфері оподаткування, доступу до кредитних ресурсів тощо. Ефективне використання інструментарію фінансової політики держави для виконання державою соціальної функції потребує врахування сформованих в країні «правил гри», тобто особливостей інституційного середовища. Тобто податкова система має бути спрямована на досягнення компромісу між завданнями розвитку бізнесу і наповнення державного і місцевих бюджетів.

Одним із результатів податкового реформування в Україні стало зниження податкового навантаження на фонд оплати праці. У 2016 р. був прийнятий розмір єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що складає 22% і діє зараз. Законодавчі зміни, що були прийняті у кінці 2015 р. торкнулися єдиного внеску і запровадили єдиний розмір для всіх 22% та підвищили максимальну базу нарахування єдиного внеску до 25 мінімальних заробітних плат. Так відбулася спроба виведенню фонду оплати праці з «тіні», так як було знижено розмір єдиного внеску і це має сприяти детінізації доходів громадян. Другим етапом виведення фонду оплати праці з «тіні» стало те, що з 01.01.2017 р. була підвищена мінімальна заробітна плата до розміру 3200 гривень. Такою дією уряд підвищує мінімальні соціальні стандарти громадян та забезпечує збалансоване надходження коштів від сплати єдиного внеску, які йдуть до фондів соціального страхування. Поряд з цим до підвищення мінімальної заробітної плати до 3200 гривень у кінці 2016 року був прийнятий Верховною Радою України і підписаний Президентом України Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів Украї-

ни» № 1774-VIII від 06.12.2016, який торкнувся Закону «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» № 2464-VI від 08.07.2015. Згідно з цими змінами фізичні особи підприємці, які не одержують доходу, зобов'язані здавати декларації (фактично пусті) та платити єдиний внесок. Це стосується тих підприємців, які під час простою в справах перейшли з єдиного податку на загальну систему оподаткування, а також про підприємців другої і третьої груп спрощеної системи оподаткування [9].

Отже, реформа щодо зменшення податкового тиску на доходи населення має вивести доходи фізичних осіб з «тіні» та розмежувати платників податків за їхніми доходами для справедливого оподаткування.

Макроекономічна нестабільність та необхідність цільового і ефективного використання бюджетних коштів для реалізації державних соціальних програм потребує адаптивної гнучкої фінансової політики держави та її вагомих складових – бюджетної і податкової політик.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що податки в соціальній державі є головним джерелом фінансування державних соціальних витратків, матеріальною основою бюджетної політики та одночасно – дієвим інструментом регулювання соціально-економічних процесів. Однією з необхідних умов успішної реалізації соціальної функції держави є дієва податкова політика соціального спрямування. Соціалізація податкової політики передбачає формування соціально орієнтованого оподаткування, що сприятиме реалізації прав людини в соціально-трудовій сфері, у забезпеченні добробуту всіх членів суспільства, усуненні нерівності у аспекті доступу до різних благ, мінімізації поляризації суспільства.

В умовах макроекономічної нестабільності вагомим стає питання узгодження цілей податкової та соціальної політики, зокрема, у стратегічно важливих та проблемних питаннях: стабілізація і зростання чисельності населення, подолання бідності; збільшення тривалості життя; підвищення частки середнього класу у суспільстві. Виважена й збалансована податкова політика має усувати диспропорції у доходах населення, забезпечення доступності життєво необхідних благ і послуг, зокрема, житла, якісної освіти, охорони здоров'я, культурних цінностей тощо.

Податкова політика соціального спрямування має орієнтуватися на використання податків як інструменту реалізації соціальної функції держави у аспекті вирішення соціальних проблем і завдань та охоплювати й утримувати у своїй орбіті соціальне страхування і забезпечення домогосподарств за умови існування високих соціальних ризиків, надання допомоги малозабезпеченим, сприяння самозайнятості населення, розширення кількості робочих місць.

Основними пріоритетами податкової політики соціального типу в умовах макроекономічної нестабільності мають бути: удосконалення системи оподаткування податку на доходи фізичних осіб, як одного з ключових джерел доходів бюджету, диференціація податкової бази (зокрема, при даруванні, отриманні спадщини, виграшу); підвищення дієвості та ефективності реалізації податкової політики шляхом впровадження соціально спрямованого податкового адміністрування, податкового контролю тощо. У середньостроковій перспективі реалізація окреслених пріоритетів підвищить фінансові можливості держави та певним чином забезпечить формування інституту соціальної справедливості та інституту довіри населення до фіскальних дій держави, що є перспективою подальших досліджень.

Бібліографічні посилання

1. Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень / Аврамченко К. В., Дешко А. Л., Жаліло Я. А. – К.: СТ-ДРУК, 2016. – 112 с.

2. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія / Л. В. Лисяк, О. В. Гриценко, С. В. Качула, К. М. Роменська [та ін.]; за наук. ред. д. е. н., проф. Л. В. Лисяк – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 396 с.
3. Бюджетний Кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
4. Варналій З. С. Державна регуляторна політика у сфері малого підприємництва / З. С. Варналій, І. С. Кузнєцова. – К.: Ін-т економ. прогноз., 2002. – 104 с.
5. Василик О. Д. Податкова система України: Навчальний посібник. / О. Д. Василик. – К.: ВАТ «Поліграфкнига», 2004. – 478 с.
6. Доходи бюджету України – Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue>
7. Жарко Р. П. Теоретико-методичні засади удосконалення податкового регулювання підприємницької діяльності. Автореф. дис. канд. екон. наук. / Р. П. Жарко. – К., 2006. – 24 с.
8. ванов Ю. Б. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова. – Київ: Знання, 2008. – 525 с.
9. Качула С. В. Податки як основа реалізації соціальної функції держави / С. В. Качула, Д. А. Бодня, А. А. Поривай // Економічний вісник університету: Зб. наук. праць учених та аспірантів. – 2017. – Вип. 34 / 1. – С. 251–259.
10. Качула С. В. Фінансова політика держави і розвиток малого підприємництва: соціальний аспект / С. В. Качула // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. – 2016. – № 10 / 1. – Т. 24. – С. 3–12.
11. Литвиненко Я. В. Податкова політика: навч. пос. / Я. В. Литвиненко. – К.: МАУП, 2013. – 224 с.
12. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. / В. М. Опарін; Київ. нац. екон. ун-т. – 2-е вид., допов. і переробл. – К., 2004. – 240 с.
13. Офіційний сайт Державної Казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Податковий кодекс України: Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
16. Тропіна В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства: монографія / В. Б. Тропіна. – К.: НДФІ, 2008. – 368 с.
17. Чугунов І. Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / Чугунов І. Я., Ігнатюк І. М. // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 28 / 1. – С. 217–226.
18. Фінанси: навчальний посібник / Л. В. Лисяк, С. В. Качула, Л. О. Міщенко, Д. А. Міщенко; за ред. д. е. н., проф., акад. АЕН України Л. В. Лисяк. – Дніпро: Акцент ПП, 2017. – 298 с. – Бібліогр.: С. 110.
19. Фінанси: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. Затверджено МОН / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К., 2012. – 687 с.

Надійшла до редакції 08.06.2017